

אלא לרבי יוחנן, דאמר:

אחת זו ואחת זו לא פקעה טומאתה עד כג-ב
לכלב, הא חררת הדם הרי חזיא לכלב,
ותטמא במשא, אם איתא דטומאה כמאן
דאיתיה דמי?!?

ומסקינן: אכן קשיא! (1)

גופא: בר פדא אמר: טומאה חמורה [משא]
עד לגר, וטומאה קלה [מגע] עד לכלב. ורבי

חמורה [טומאת משא נבילה] עד לגר.
כלומר, כל זמן שהיא ראויה לאכילת גר
תושב, וטומאה קלה [טומאת מגע נבילה] עד
לכלב. כלומר, אפילו נפסלה מאכילת אדם
הרי היא מטמאה במגע אבל לא במשא עד
שתיפסל אפילו מאכילת כלב —

הא חררת הדם ודאי לא חזיא לגר, ואכן יש
לומר שמטעם טומאה סרוחה אינה מטמאה
במשא, ואילו במגע אינה מטמאה משום
שאנו אומרים שבדם הלידה נגע שהוא
הרוב. (8)

היוצא עמה. וקשה, שהרי בסוגייתנו מבואר
שהכל אחד?! [והטעם שהוצרך הרמב"ם לדין
ביטול ברוב, הוא משום שהרמב"ם פסק שם
בהלכה יג "בשר נבילה שנפסד והבאיש ונפסל
מלאכול הכלב טהור", והיינו שהוא סובר "עד
לכלב", ואם לא משום ביטול ברוב, הרי חזיא
לכלב].

והכסף משנה בשם מהר"י קורקוס בה"ז
שם כתב ליישב [על פי הבנת הקהלות יעקב
סימן כג], שיש חילוק בין תערובת לח בלח
לתערובת יבש ביבש, כי בתערובת לח בלח
נתמזג הכל ונעשה דבר חדש. ואף שבסוגייתנו
לא חילקו בזה, מכל מקום הרי מסיק הגמרא
ב"קשיא" ולא ב"תובתא", והחילוק הוא כמו
שכתב מהר"י קורקוס, וכמובא שם בשם מרכבת
המשנה.

ומיהו בשערי ישר שער ג פרק ז הקשה,
שהרי לעיל בעמוד א מבואר, דאפר פרה
שנתבטל באפר מקלה — טומאתו כמאן דאיתא
דמיא ומטמא במשא, וכן פסק הרמב"ם,
ומלשונו נראה שכבר קידש את האפר במי
החטאת, וטעמו, משום שאפר פרה אינו מטמא
— וכמו שהעיר הרש"ש הובא בהערות לעיל
— ואם כן, הרי זה תערובת לח בלח, ומכל

8. נתבאר על פי רש"י. והיינו, דאף למאי
דאמרינן השתא, צריכים אנו לדברי רבי יוחנן
שביאר את הטעם משום ביטול ברוב, כי
לטומאה קלה דמגע השיעור הוא עד לכלב, ורק
משום ביטול ברוב — דהיינו, שנקטינן שברוב
הטהרה נגע — הוא טהור.

אך התוספות מפרשים, דכל טומאת נבילה
בין למגע ובין למשא מיקרי "טומאה חמורה",
ו"טומאה קלה" היא טומאת אוכלין למנות בו
ראשון ושני. ולפי שיטתם כתבו, דרבי יוחנן
שאמר את הטעם משום ביטול ברוב לשיטתו
הוא, שהוא סובר בטומאת נבילה "עד לכלב",
אבל לבר פדא הסובר שטומאת נבילה בין למגע
ובין למשא הוא עד לגר, באמת אין צריך את
הטעם דביטול ברוב.

1. האחרונים נתקשו בשיטת הרמב"ם, שפסק
גבי אפר פרה שנתערב באפר מקלה, וגבי נבילה
שנתערבה בשחוטה, שאין הביטול מועיל אלא
למגע אבל לא למשא. ואילו גבי חררת דם כתב
הרמב"ם [שאר אבות הטומאות א טז]: בהמה
ששפעה חררת דם אף על פי שנפטרה מן
הבכורה, אינה מטמאה לא במגע ולא במשא עד
שיהיה בה צורת נפל, לפי שהיא בטילה ברוב

יוחנן אמר: אחת זו ואחת זו עד לכלב.

הסריחה מעיקרא. (4)

ומפרשינן: מאי טעמא דבר פדא?

ומקשינן מהא דתנן במשנתנו:

רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם, הרי זו תקבר, ונפטרה מן הבכורה. ותני רבי חייא: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא. ואמר רבי יוחנן: משום ביטול ברוב נגעו בה —

משום דכתיב [דברים יד כא]: "לא תאכלו כל נבילה, לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה", ולמדנו מהיקש הכתוב: נבילה הראויה לגר — היינו דמתקיים בה "ואכלה" — קרויה נבילה, ונבילה שאינה ראויה לגר, אינה קרויה נבילה. (2)

ותיקשי: מאי איריא משום ביטול ברוב, תיפוק לי דלא איתחזי מעיקרא כלל, ובוה אפילו רבי יוחנן מודה שהשיעור הוא עד לגר?!

ואידך — היינו רבי יוחנן — מפרש לפסוק זה, שהוא בא למעוטי היכא דהסריחה מעיקרא [מתחילתה], (3) ואינה ראויה לגר שהיא אינה מטמאה, אבל אם לא הסריחה מתחילתה, אלא ראויה היתה ונסרחה, לא פקע ממנה תורת טומאה עד שתיפסל מאכילת כלב.

ומשנינן: הא נמי אתחזי מעיקרא לגר אנב אימיה [אף חררה זו ראויה היתה לגר כשהיתה בבטן אמה]. (5)

ואידך [בר פדא] סבירא ליה: הסריחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי [אין הכתוב צריך למעט] מטומאה, שהרי עפרא בעלמא הוא [כעפר הוא], ובהכרח שבא הכתוב למעט את שאינה ראויה לגר אפילו לא

תנן התם במסכת מכשירין [ו ג]:

רבי אליעזר בן יעקב אומר: ציר טהור של עם הארץ שנפל לתוכו מים כל שהוא הרי הוא טמא, וכדמפרש טעמא ואזיל.

מקום הרי הוא מטמא במשא. וראה מה שכתב הוא בישוב דעת הרמב"ם.

4. כתבו התוספות, שלענין אכילה אף רבי יוחנן מודה שאין צריך מקרא למעט, וכמו שהוכיחו. אלא שלענין טומאה סובר רבי יוחנן שהוצרך הכתוב למעט, אף על גב שאינו ראוי לאכילה, ומשום שיש לדמותו לשרץ שכבת זרע וזיבה.

2. כתבו התוספות בביאור טעמו של רב יוחנן, שהוא משום דכתיב [מלכים ב, פרק ט]: "ואת איזבל יאכלו הכלבים בחלק יזרעאל", אלמא אכילת כלבים שמה אכילה.

5. הקשה בראשית בכורים: הרי כל זמן שהולד בבטן אמו לא חלה עליו טומאת נבילה, וכמבואר בחולין ע א "בהמה שמת עוברת בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע בו, טהור", ואם כן, מה מועיל מה דהוי חזי בבטן, הרי אז לא חל שם נבילה עדיין?!

3. ביאר רש"י: כגון שנשתברו אבריה מחיים והתליעה, ההיא אף על גב דחזיא לכלב לא מטמאה במשא, דהא מעולם לא ירדה לטומאת משא, אבל אי מעיקרא חזיא לגר ונחתה לה טומאת משא, תו לא סליק מינה עד שתיפסל לכלב.

ומוכרח לומר, דאף שאינו מטמא בפועל,

ממחצה [פחות ממחצה] — כלומר, קרוב למחצה — נמי ניחא שייטמא הציר כשנפל לתוכו מים, ומשום דבההוא פורתא שנפל לתוכו הוי ליה פלגא מים, ופלגא בפלגא לא בטיל. כלומר, הרי המים טמאים ורק משום ביטול ברוב אתה מטהרם, וכיון שנפל עוד משהו מים כבר הוה ליה מחצה ציר ומחצה מים, ואין כאן רוב לבטל את המים!?

ומשנינן: אכן **אימא**: נחשדו עמי הארץ לערב עד למחצה. כלומר, קרוב למחצה. (7)

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: זאת אומרת נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בציר, (6) ואם כי לא נטמא הציר עד שלא נפל לתוכו מים כל שהוא, וכדמפרש ואזיל, מכל מקום משנפל לתוכו מים כל שהוא ורבו המים על הציר, מצא מין את מינו וניעור, וכדאמרינן לעיל כב א.

ומקשינן: ולמה לי למימר שנחשדו עמי הארץ לערב מים בציר עד מחצה, והרי אפילו אם לא נחשדו אלא לערב מים בציר

מהימנינן ליה, וכן משמע מלשון המשנה דרבי אליעזר בן יעקב לענין נאמנות קאמר, דקתני ברישא ...

7. א. כתב רש"י: ציר טהור, כגון שהשיקו במים, שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא, כדמפרש: נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בצירם, וכי נפיל ביה כל שהוא מצא מין את מינו, ורבו מים על הציר וטמאים.

ולכאורה אין דבריו מובנים, למה לו להזכיר השקה כלל, והרי ציר אינו מקבל טומאה, ואילו המים שבתוכו הרי בטלים ברוב הציר, או שאפילו בפלגא ופלגא אינם מקבלים טומאה, ואם כן, הציר הוא טהור עד שלא נפל לתוכו מים כל שהוא!?

וכתבו התוספות על דברי רש"י: והדין עמו. ואי אפשר לומר שיהא טהור בלא השקה משום דסתמיה הוי רובא ציר, ולא בר קבולי טומאה הוא, דהא אמרן לעיל דבעו השקה.

ב. בתחילת הסוגיא מתבאר, דבמחצה על מחצה מועיל השקה לטהר, וכמו שכתבו התוספות לעיל כב א ד"ה בטילו להו [הובא בהערות שם], ואם כן, מה מגרע מה שנתרבו עליו מים, והרי ההשקה כבר טיהרה את המים! קושיא זו הקשה ר"י בתוספות חיזונית [בשיטה מקובצת השלם, והובא במהרי"ט

מכל מקום שם נבילה חל עליו שהרי נתנבל, אלא שאמו מצילתו מלטמא כל זמן שהיא חיה, ראה שם ביתר אריכות.

ובחזון איש [בכורות כא ב] כתב: אף על גב דבאותה שעה הוי טומאה בלועה, מכל מקום כיון דהולד כבר מת והוי נבילה, מיקרי איתחזי מעיקרא. [ויש לתמוה מלשון רש"י "אבל אי מעיקרא חזיא לגר ונחתה לה טומאת משא, תו לא סליק מינה עד שתיפסל לכלב".]

מיהו קשה: הלא עובר מת נותר בשחיטת אמו, כדתנן חולין עד א, ושם עז א שליא שיצתה מקצתה. ואם כן, עדיין לא חייל עליה שם נבילה כלל [וכן הקשה בכתבים המיוחסים להגרי"ז ולא יישב]. ועל כרחך צריך לומר, דמכל מקום כשלא נשחטה אמו, חשיב כנבילה מעיקרא. וראה עוד בראשית בכורים בפרט זה.

6. בשיטה מקובצת השלם כתב בשם הרא"ש: לא נקט "נחשדו" עמי הארץ בשביל איסור שעשו במה שעירבו בו מחצה מים, אלא כלומר, רגילות לערב כל ציר במחצה, לא מפני שידקדקו לצמצם, אלא רגילות למדוד הציר והמים במדה אחת, ואפילו אם לא צמצם והמים מיעוט, מכל מקום כי נפל לתוכן מים כל שהוא, השלימו למחצה והעדיפו. אי נמי נקט "נחשדו", דאי אמר עם הארץ שלא עירבו בו מחצה מים, לא

מתניתין:

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

א. הלוקח בהמה מניקה מן הגוי, אינו חושש שמא לא ילדה אצלו ובנה — שהיא מניקה — של אחרת היה, (9) ואם כן, הולד שתלד בכור הוא. אלא סומך על כך שהיא ילדתו, וכבר הבכירה, וכפי שמתבאר בגמרא הטעם שאין בהמה אוהבת את בן חברתה כדי להניקה. (10)

איבעית אימא: לעולם כמו ששנינו "נחשדו עמי הארץ לערב מחצה", ומשום דאילו היה שם פחות ממחצה ועל ידי הנפילה נעשה מחצה, אכתי אינו טמא, כי טומאת עם הארץ אינה אלא מדרבנן, ואף טומאת משקין אינה אלא מדרבנן, ואם כן:

ברובא מים גזרו רבנן, בפלגא ופלגא לא גזרו בה רבנן, ועד שלא תוסיף הנפילה שיהיה בה רוב מים אין כאן טומאה. (8)

8. א. מהרי"ט אלגאזי [מז ג], למד מלשון הרא"ש בפירושו למכשירין, שלא היה גורס "טומאת עם הארץ דרבנן" אלא "טומאת משקין דרבנן" בלבד, ודי בזה כדי שנאמר בפלגא לא גזרו רבנן.

ב. בפשוטו היה נראה, דבפלגא ופלגא אין זה משום ביטול ברוב, דבפלגא ופלגא לא שייך ביטול ברוב. ואין דין זה אמור אלא משום שהמים מעורבים בציר וכדבר אחד דמו, וכיון שחציו ציר חשבינן להו מדרבנן כמו שכולו ציר. אלא שקשה: הרי לשון הגמרא בתחילת הסוגיא הוא, שאם מיעוט מים אינו מקבל טומאה משום ביטול ברוב.

אך ראה במהרי"ט אלגאזי [מז ג], שלמד מסוגייתנו, דבדרבנן אפילו חד בחד בטיל, ובזה ביאר את שיטת הרמב"ם שהביא שם, דבתרומת חוץ לארץ שהיא מדרבנן אפילו תערובת חתיכה אחת בחתיכה אחת בטילה, ראה שם.

9. הגמרא לקמן כד א מדקדקת את לשון המשנה "היה" ולא "הוא", ראה שם.

10. א. בגמרא נסתפקו — ולא איפשיט — אם סברת רבי שמעון בן גמליאל היא, משום שאין בהמה אוהבת כדי להניק אלא אם כן, ילדה, ומיהו כיון שילדה יתכן שמניקה היא את בן

אלגאזי מז ג ד"ה ועלן וז"ל: אם נפרש דבמחצה על מחצה מהניא השקה כיון דליכא רובא ציר לבטל המים, תיקשי ליה: אמאי קאמר רב נחמן דמשום חשש עירוב מחצה מטמא בנפילת המים כל שהוא, והא אי עריב להו מחצה על מחצה טהרי להו בהשקה, ותו לא מטמא על ידי ריבוי המים, על ידי תוספת מים טהורים! ? וראה מה שכתבו בתירוצם הראשון.

ובתירוצם השני כתבו: ומיהו נראה לר"י, דמחצה על מחצה נמי לא סלקא להו השקה, דמבטלי הציר למי ציר ולא נגעי מי הציר למקוה, אבל כשהרוב מים ובטל הציר במים אז סלקא להו השקה. וראה מה שכתב בראשית בכורים לבאר ענין הביטול שהזכירו. וראה מה שכתב מהרי"ט אלגאזי שם לבאר את הסוגיא לעיל מקושיית התוספות שם, שמכחה אמרו שם דבמחצה על מחצה מהני השקה, שלא כמו שכתבו התוספות חיצוניות כאן. וראה עוד במהרי"ט אלגאזי מה שהביא שם בשם הפרי תואר ליישב הקושיא מתוספות דלעיל. וראה עוד בהערה בהמשך הענין.

ג. עוד כתב רש"י: ולמאן דלית ליה טומאה שבטלה חזרה וניעורה, מוקי ליה שנפלו בו לאחר השקה, מי עם הארץ כל שהוא. ובתוספות האריכו בביאור הדברים.

גמרא:

אמר רב: הלכתא בכוליה פירקין בר מפלוגתא, פסק ההלכה היא ככל הדינים השנויים במשניות שבפרק זה, מלבד באותם מקומות ששנינו מחלוקת. (12)

אמר רב שישת: אמינא, כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא [נראה שבעודו מנמנס ושוכב אמר רב את הדברים האלו], שהרי אהייא [על איזו משנה הוצרך רב להשמיענו שהלכה כמותה], שהרי:

אילימא ארישא [שמא תאמר להשמיענו שהלכה כמשנה הראשונה שבפרק זה], כך

ב. אם נכנס לתוך עדרו, וראה את המבכירות [שזו להם הלידה הראשונה] מניקות כל אחת בהמה מסוימת, ואת שאינן מבכירות [שכבר ביכרו קודם ולד זה] מניקות בהמות אחרות, הרי זה אינו חושש: שמא בנה של זו שאינה מבכירה וולדה אינו בכור בא לו אצל זו שהיא מבכירה, ושמא בנה של זו שהיא מבכירה וולדה הוא בכור בא לו אצל זו שאינה מבכירה, ונמצא שאין אנו יודעים מי הוא הבכור וכולם ספק בכורות, אלא סומך על כך שכל אחת מניקה את בנה, כך, שהמבכירה מניקה את הבכור, ושאינה מבכירה מניקה את הפשוט. (11)

בכגון שראינו אותה חולבת קודם שילדה, ושהתה, ואחר כך ראינו ולד כרוך אחריה, אבל אם לא ראינוה חולבת, אלא שמצא בעדרו בהמה מניקה, או שלקחה מן הגוי, ודאי אפילו בלא ולד כרוך אחריה הרי היא פטורה, דקיימא לן חלב פוטר כדכתבינן לעיל. ואף בתוספות שם הזכירו דחיה זו.

11. מבואר בגמרא, שאף לפי הצד שהולדת אוהבת ומניקה אף את בן חברתה, ואין הכרח שהולד אותו הוא מניקה הוא אכן בנה, מכל מקום במקום שיש לה את ולדה אינה מניקה את בן חברתה, וזה הוא טעמו של רבי שמעון בן גמליאל בסיפא.

12. אין הכוונה לומר, שבמקום שחכמים חולקים על האמור במשנה אין הלכה כמותו, שהרי אם אין חולקים אין צריך להשמיענו שהלכה כן, אלא הכוונה היא, מלבד במקומות ששנינו בפירוש מחלוקת, ולקמן יתבאר אם הכוונה למקומות ששנינו מחלוקת במשנתנו או אפילו בברייתא. על פי תוספות כד א ד"ה ופלוגתא.

חברתה. או שאין היא אוהבת את בן חברתה כלל כדי להניקו, וכיון שהיא מניקה את זה ודאי שזה הוא בנה, ואף שלשון המשנה בפשוטו הוא כפי הצד השני — וכאשר נתבאר בפנים — מכל מקום מצדדת הגמרא לפרש את לשון המשנה באופן אחר.

ב. כתב החזון איש [בכורות כא ד]: לפי חכמים לא די שאין זו חזקה ואנן סהדי שאינה מניקה את בן חברתה, אלא אף רוב אין כאן. שהרי אם תמצי לומר שלשיטתם רוב מיהא איכא, אלא שאנו אומרים סמוך מיעוטא לחזקה [שלא ילדה], אם כן, למה חלקו על רבי שמעון בן גמליאל בסיפא, כשילדה מבכירה ואינה מבכירה ואנו מסתפקים אם זו שמניקה המבכירה בנה הוא, דבזה הרי לא שייך חזקה.

ג. התוספות לעיל כ ב ד"ה חלב פוטר, מדקדקים בשם רבינו תם ממשנתנו, שאם לא הסברא שאינה מניקה את בן חברתה, לא היינו סומכים על מה שהיא חולבת להכריח שכבר ילדה, ולמדנו ממשנתנו כדעת הסובר שחלב אינו פוטר. וראה לשון רש"י כאן.

אך הרמב"ן בהלכותיו כתב: משכחת לה

אי אפשר לומר, שהרי:

דלקמן כד ב. אף כך אי אפשר לומר, כי:

מיפלג פליגי בה רבי ישמעאל ורבי עקיבא, וכשנשנית פלוגתא הרי אמר רב שאין הלכה כן.

הא אמר רב חדא זימנא [כבר אמר כן רב פעם אחרת], **דאמר רב: הלכתא כרבי יוסי בן המשולם**.

אלא אדרבי אליעזר בן יעקב, שמא תאמר שבא רב להשמיענו שהלכה כרבי אליעזר בן יעקב בדינו הנשנה במשנה השניה שבפרק זה, אף כך אי אפשר לומר, שהרי:

שנינו במשנה לקמן כה א: שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו, עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרין, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי יוסי: לא בזה התיר עקביא בן מהללאל, אלא שער בכור בעל מום שנשר בחלון ואחר כך מת, בזה עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרין.

כלל הוא בידינו "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי" [מעט דינים נאמרו משמו במשניות, ואולם קב נקי הוא שהלכה כמותו], ולא הוצרך רב להשמיענו שהלכה כמותו בפרק זה דוקא.⁽¹³⁾

אלא אשער בעל מום, שמא תאמר שהוצרך רב להשמיענו את ההלכה בדין שער בכור בעל מום שנשר ואחר כך שחטו או מת, אף כך אי אפשר לומר, שהרי:

אלא אדרבי שמעון בן גמליאל, שמא תאמר, שבא רב להשמיענו שהלכה כרבי שמעון בן גמליאל השנוי במשנתנו, אף כך אי אפשר לומר, שהרי:

מיפלג פליגי — במשנה לקמן כה א — **עקביא בן מהללאל ורבנן**.

מיפלג פליגי בברייתא, הרי שנינו בברייתא שנחלקו חכמים על רבי שמעון בן גמליאל, ובמקום ששנינו מחלוקת חכמים, אין הלכה כן, כדאמר רב "בר מפלוגתא".

ומשנינן: **לעולם אדרבן שמעון בן גמליאל** שבמשנתנו הוא שאמר רב דהלכה כמותו, ואף שחלקו חכמים עליו בברייתא **הא קא משמע לן** רב: **דפלוגתיה דברייתא לא פלוגתא היא**. כלומר, לא לזה נתכוין רב כשאמר "בר מפלוגתא", אלא לפלוגתא שנשנית במשנה.

שנינו במשנה לקמן כד ב: רבי יוסי בן המשולם אומר: השוחט את הבכור עושה מקום בקופיץ מיכן ומיכן [מסביב למקום השחיטה] ותולש את השער [ואין בזה משום גיזה בבכור שהיא אסורה מן התורה], ובלבד שלא יזיזנו [לשער התלוש] ממקומו. וכן תולש את השער, לראות מקום מום.

ומקשינן: **וזיוון דאמר רב "הלכתא ככוליה פירקין בר מפלוגתא"**, אם כן

אלא אדרבי יוסי בן המשולם שבמשנה

"הלכה כרבי יוסי בן המשולם" למה לי?! כד-א שהרי בכלל מירתו הראשונה הוא?!

13. כתבו התוספות: פעמים שמכל מקום פסקינן הלכתא כרבי אליעזר בן יעקב — וכפי ולפיכך הוצרך לפסוק הלכה

13. כתבו התוספות: פעמים שמכל מקום פסקינן הלכתא כרבי אליעזר בן יעקב — וכפי